

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Фізеші О.Й.

ПОЧАТКОВА ШКОЛА ЗАКАРПАТТЯ:
матеріали тьюторських завдань
для самоосвітньої діяльності студентів
освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 013 Початкова освіта

Мукачево
МДУ 2017

УДК 373.3(477.87)

ББК

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною
радою Мукачівського державного університету
протокол № 12 від 16 травня 2017 р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри педагогіки
дошкільної та початкової освіти
протокол № 11 від 11 квітня 2017 р.*

Рецензент

Кобаль В.І. - кандидат педагогічних наук, доцент, зав. кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти МДУ

Ф50

Фізеші О.Й. **Початкова школа Закарпаття:** матеріали тьюторських завдань для самоосвітньої діяльності студентів освітнього ступеня «магістр» спеціальності 013 Початкова освіта / О.Й. Фізеші. - Мукачево: МДУ, 2017. – 34 с.

Навчально-методичне видання вміщує матеріали тьюторських завдань з курсу «Розвиток освіти регіону» (на прикладі Закарпаття) для самоосвітньої діяльності студентів з метою узагальнення й систематизації знань про досягнення Закарпаття в галузі педагогіки, шкільництва, особливості реалізації рідномовної освіти в умовах його територіального входження до складу різних держав.

Рекомендовано для студентів педагогічних вищих навчальних закладів, викладачів, вчителів загальноосвітніх шкіл, а також для тих, хто цікавиться історією свого краю.

© МДУ, 2017

© Фізеші О.Й., 2017

ЗМІСТ

Вступ	4
Матеріали тьюторських завдань до тем	6
Тема 1. Становлення та розвиток освіти та шкільництва Закарпаття у IX – XVII ст.....	6
Тема 2. Освітні реформи у другій половині XVII – першій половині XIX ст. Діяльність А.Бачинського у сфері поширення освіти та шкільництва	8
Тема 3. Становлення освіти на Закарпатті у другій половині XIX століття. Діяльність О. Духновича	10
Тема 4. Становлення педагогічної освіти на Закарпатті у першій половині XX століття (Чехословацький період). Діяльність А. Волошина	13
Тема 5. Розвиток освіти Закарпаття радянського періоду. Діяльність шкіл, закладів професійної та вищої освіти	16
Тема 6. Освіта в Закарпатті періоду незалежної України. Реформування національної системи освіти	22
Тема 7. Становлення професії вчителя в Мукачівському державному університеті: становлення, розвиток, сучасний стан	25
Список рекомендованих джерел	27

ВСТУП

Інтенсифікація глобалізаційних процесів, стрімкий розвиток інформаційного суспільства зумовили переосмислення значення освіти в цивілізаційному вимірі. Сьогодні в Україні продовжується робота над проектом Концепції початкової освіти, адже набуті в початковій школі особистісні якості, знання, вміння, компетентності визначають світогляд, громадянську позицію, успіх подальшого виховання й самовиховання особистості. Відповідно актуальність навчальної дисципліни зумовлена, по-перше, необхідністю підвищення якості початкової освіти, забезпечення умов для початкового навчання в контексті національної культури, рідномовного середовища з опертям на загальнолюдські цінності; по-друге, прийняттям Державного стандарту загальної початкової освіти (2011), який визначає нові підходи у формуванні її змісту, шляхів і способів реалізації з урахуванням світових тенденцій; по-третє, особливостями розвитку початкової школи полікультурного регіону в умовах єдиної державної освітньої політики. Зважаючи на це, вагомим значення набуває вивчення ретроспективи національної освіти, зокрема функціонування закарпатської початкової школи, яка в силу історичних обставин, крім напрацьованих власних здобутків, засвоїла і реалізувала європейські освітні моделі. Об'єктивний історико-системний аналіз цього досвіду розширить можливості визначення перспектив реформування української початкової школи в контексті єдиного освітнього простору.

Мета курсу – ознайомитися й систематизувати досягнення і втрати в галузі педагогіки, шкільництва Закарпаття, актуалізації історичного досвіду.

Програма курсу «Початкова школа Закарпаття» передбачає оволодіння студентами:

знаннями

- про процес становлення та розвитку освіти у Закарпатті у різні історичні періоди;

- про провідні тенденції і особливості процесу розвитку освіти та шкільництва на Закарпатті;
- особливості реформування початкової освіти Закарпаття в умовах сучасного полікультурного освітнього середовища

уміннями:

- створювати педагогічне середовище для науково-пошукової організації праці вчителів та учнів в умовах початкової ланки освіти;
- вивчати, аналізувати, узагальнювати, систематизувати і впроваджувати педагогічний досвід минулого з урахуванням сучасних умов;
- раціонально прогнозувати і планувати свою професійну діяльність.

У сучасній системі освіти відбувається трансформація основного призначення професії педагога. Якщо раніше вона зводилася до передачі узагальненого соціального досвіду студентам, то сьогодні педагог повинен виконувати функції путівника по освітнім траєкторіями і гаранта виконання умов для індивідуального розвитку кожного учня. Відтак, актуальним, особливо у вищій школі, є перехід від керівництва до більш результативної позиції – тьюторства (*tutor* в перекладі з англійської - педагог-наставник). Зважаючи на те, що навчальний курс «Розвиток освіти регіону (на прикладі Закарпаття)» дає студентам узагальнені знання з різних наукових галузей (історія, філософія, культура, мистецтво, педагогіка та ін.), важливого значення набуває формування пошукових та дослідницьких компетентностей студентів, які повинні бути в курсі останніх досліджень. Зокрема, цьому сприяє використання форм і методів активного навчання, а також ефективна система контролю, яка реалізується в контексті семінарських/практичних занять.

МАТЕРІАЛИ ТЮТОРСЬКИХ ЗАВДАНЬ

ТЕМА 1. Становлення та розвиток освіти та шкільництва Закарпаття у IX – XVII ст.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПИСЬМОВОЇ РОБОТИ

1. Розкрити зміст освітньої діяльності Мукачівського та Грушівського монастирів.
2. Проаналізувати особливості поширення шкіл та гімназій на закарпатоукраїнських землях.
3. Висвітлити зміст просвітницької діяльності М.Андрелли.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Обґрунтувати суспільно-економічні передумови становлення освіти та шкільництва на закарпатських землях у IX – XVII ст.
2. Суспільно-політична боротьба за утвердження освіти та культури на Закарпатті XVII ст.
3. Три культурні течії у боротьбі за утвердження освіти та культури на Закарпатті XVII ст.
4. Провести аналіз провідних педагогічних ідей М. Андрелли.

ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ

1. Яку користь науці міг би принести народ, створивши особливу народну науку, незрозумілу для інших народів. Чи могла б, на кінець, йти наука вперед, якби кожен народ створював для себе особливу науку, не засвоюючи результатів, добутих її попередниками і сучасниками? (К.Д. Ушинський)
2. Яким чином впливають політика та ідеологія на розвиток педагогічних процесів, навчання, виховання, освіти?

Картка самостійної роботи 1

Дайте коротке визначення особливостей діяльності:

а) загальні риси б) відмінності	Мукачівського монастиря	Грушівського монастиря
а) загальні риси б) відмінності	Я.А.Коменського	М.Андрелли

Картка самостійної роботи 2

Назвіть позитивні і негативні сторони боротьби різних культурних течій за утвердження освіти в Закарпатті:

Досягнення	Русько-словянська	Латинська	Протестантська
Позитивні			
Негативні			

Педагогічне завдання 1

Процес вивчення історії становлення освіти та шкільництва в Закарпатті у IX – XVII ст. супроводжувався низкою соціально-економічних та суспільно-політичних трансформацій. Чи існує взаємозв'язок між ними та освітніми процесами? Яким чином він співвідноситься з розвитком педагогіки? Доведіть, що перетворення в освіті і шкільництві є наслідком суспільно-історичних змін. Аргументуйте свою позицію.

Педагогічне завдання 2

Окрім просвітницької діяльності М. Андрелли, великий внесок у розвиток освіти та шкільництва Закарпаття здійснили І. Зейкан та І. Брадач. Яка їх роль в культурно-освітньому житті Закарпаття? В чому актуальність їх ідей? Аргументуйте свою позицію.

Педагогічне завдання 3

Зважаючи на особливості соціально-економічних та суспільно-політичних змін, рівня культурного розвитку Закарпаття цього періоду, визначте особливості та тенденції розвитку освіти та шкільництва. Відповідь аргументуйте.

ТЕМА 2. Освітні реформи у другій половині XVII – першій половині XIX ст. Діяльність А.Бачинського у сфері поширення освіти та шкільництва

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПИСЬМОВОЇ РОБОТИ

1. Передумови становлення освіти на Закарпатті у другій половині XVII – першій половині XIX ст.
2. Зміст закону "Ratio educationis"(1777) Марії – Терезії.
3. Особливості культурно-освітньої А.Ф.Бачинського.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Обґрунтувати суспільно-економічні передумови становлення освіти та шкільництва на закарпатських землях у др. пол. XVII – перш. пол. XVIII ст.
2. Суспільно-політична боротьба за утвердження рідномовної освіти та культури на Закарпатті.
3. Розкрити, в чому полягає суть освіти та шкільництва у працях закарпатоукраїнської інтелігенції: А.Коцака, В.Довговича, М.Лучкая та ін.

ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ

1. У чому полягає прогресивність Закону «Ratio educationis»(1777)? Який його вплив на реформування освіти на закарпатських землях, що перебували у складі Австрійської імперії? Чи забезпечував можливість рідномовної освіти для народів Австро-Угорської імперії?
2. У другій половині XVIII ст. в Закарпатті з'явився перший середній спеціальний навчальний заклад – уніатська семінарія для підготовки дяко-учительських кадрів. Яким чином впливають політика, релігія та ідеологія на розвиток педагогічних процесів, зокрема підготовки вчительських кадрів?

Картка самостійної роботи 1

Розкрийте внесок закарпатської інтелігенції у розвиток освіти та

шкільництва Закарпаття:

	Педагогічні ідеї	Наукові праці
А.Бачинський		
А.Коцак		
В.Довгович		
М.Лучкай		

Картка самостійної роботи 2

Назвіть позитивні і негативні сторони освітньої реформи 1777 року для закарпатського шкільництва:

Позитивні	Негативні
------------------	------------------

Педагогічне завдання 1

Наслідком освітніх реформ є зміни, які відбуваються в організації, управлінні та змісті освіти. Узагальніть результати освітньої реформи 1777 року за такими параметри: освітні заклади (типи, форма власності, терміни навчання), управління (підпорядкування шкіл, шкільне управління, громадське самоврядування), зміст освіти (перелік навчальних предметів, навчальні плани, підручники). Наскільки було реалізовано право національних меншин на рідномовну освіту в контексті нового освітнього закону. Аргументуйте свою позицію.

Педагогічне завдання 2

Зважаючи на особливості соціально-економічних та суспільно-політичних змін, рівня культурного розвитку Закарпаття цього періоду, визначте особливості та тенденції розвитку освіти та шкільництва. Відповідь аргументуйте.

Педагогічне завдання 3

Законом «Ratio educationis ...» (1777 р.) церкву юридично відокремили від школи. Аргументуйте свою відповідь на питання доцільності відокремлення релігії від школи та необхідністю духовного розвитку особистості школяра в умовах багатоконфесійного середовища.

ТЕМА 3. Становлення освіти на Закарпатті у другій половині XIX століття. Діяльність О.Духновича

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПИСЬМОВОЇ РОБОТИ

1. Проаналізувати передумови розвитку початкової школи Закарпаття впродовж 1848 – 1919 рр.
2. Розкрити сутність освітніх реформ, здійснюваних урядом Австро-Угорщини.
3. Розкрити особливості організації навчально-виховного процесу в народній початковій школі краю.
4. Висвітлити педагогічні ідеї О.Духновича.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Розкрити суспільно-політичні причини зміни державної освітньої політики в контексті розширення-звуження прав населення Закарпаття на рідномовну освіту.
2. Особливості змісту освіти в контексті Законів: XXXVIII Йозефа Етвеша «Про народну освіту» (1868), XVIII «Про вивчення угорської мови в закладах народної освіти» (1879), XXVI «Про впорядкування заробітних плат учителів парафіяльних та муніципальних шкіл» (1893), XXVII - «Про правові відносини у недержавних початкових народних школах та винагороди вчителів муніципальних та парафіяльних шкіл» Адальберта Аппоні (1907).
3. Провести аналіз провідних педагогічних ідей і теорій О.Духновича.

ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ

1. Настанови прямиї кінець або прямиї напрямок хай буде людство, або, як мовиться, людськість, людинолюбство... поскільки людство в цивільному житті є найбільша добродесність... (О.В. Духнович).
У чому полягає мета та завдання виховання за О.Духновичем? Наскільки актуальними вони є на сьогодні? Аргументуйте свої відповіді.

2. Вчитель – державний службовець, який реалізує освітню політику держави. На підставі аналізу навчальних планів підготовки вчителів визначте особливості діяльності вчителів в умовах заборони навчання рідною мовою. Аргументуйте свої відповіді.

Картка самостійної роботи 1

Проаналізуйте прогресивні та регресивні ознаки освітніх документів:

Закони	Прогресивні	Регресивні
Закон XXXVIII Йозефа Етвеша «Про народну освіту» (1868)		
Закон XVIII «Про вивчення угорської мови в закладах народної освіти» (1879)		
Закон XXVI «Про впорядкування заробітних плат учителів парафіяльних та муніципальних шкіл» (1893)		
Закон XXVII - «Про правові відносини у недержавних початкових народних школах та винагороди вчителів муніципальних та парафіяльних шкіл» Адальберта Аппоні (1907)		

Картка самостійної роботи 2

Складіть анотації до праць О.Духновича:

Книжниця читальная для начинающих" (1847, 1850, 1852)	
---	--

"Народная педагогія в пользу учителей сельських" (1857)	
"Сокращенная грамати́ка для письменного руського языка" (1853)	

Педагогічне завдання 1

Вершиною педагогічної творчості О.В. Духновича є написання ним першого підручника з теорії і практики навчання і виховання молоді «Народной педагогии в пользу училищ й учителей сельских» у 1857 р. Цей підручник вважається першим посібником для майбутніх учителів на теренах сучасної Західної України.

Назвіть концептуальні ідеї О.Духновича щодо підготовки вчителя. Наскільки вони узгоджуються з сьогоденням? Які перспективи підготовки вчителів для роботи в умовах полікультурного та полі етнічного регіону?

Педагогічне завдання 2

Зважаючи на особливості соціально-економічних та суспільно-політичних змін, рівня культурного розвитку Закарпаття цього періоду, визначте особливості та тенденції розвитку освіти та шкільництва. Відповідь аргументуйте.

Педагогічне завдання 3

Законом XXXVIII «Про заклади народної освіти» (1868) Угорського королівства була запроваджена обов'язкова початкова освіта для дітей від 6-ти до 12-річного віку та закріплена відповідальність батьків та опікунів щодо відвідування школи, за невиконання вимог закону на яких накладалися стягнення.

На Вашу думку, чи зберегла ця норма актуальність у наші дні? Чи є проблеми у співпраці сім'ї зі школою в сучасному освітньому просторі?

ТЕМА 4. Становлення педагогічної освіти на Закарпатті у першій половині ХХ століття (Чехословацький період).

Діяльність А. Волошина

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПИСЬМОВОЇ РОБОТИ

1. Соціально-економічні та суспільно-політичні передумови здійснення освітньої політики урядом Чехословаччини в Підкарпатській Русі.
2. Освітні реформи Чехословацького періоду. «Малий шкільний закон Чехословацької республіки» (1922 р.).
3. Освіта Закарпаття у період II Світової війни (1939-1944 рр.).

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Розкрити наслідки соціально-економічних та суспільно-політичних трансформацій для розвитку освіти та шкільництва в Підкарпатській Русі.
2. Розкрити особливості змісту суспільно-політичної, громадської діяльності А. Волошина в різні періоди: Австро-Угорщини, Чехословаччини, Карпатської України, Угорщини.
3. Проаналізувати основні напрями реформування (організація, управління, зміст освіти) початкової школи в краї.
4. Провести аналіз форм організації підготовки вчителів для початкових шкіл та особливостей їх методичної підготовки (діяльність педагогічних товариств, педагогічних гуртків, педагогічна преса, курси підвищення кваліфікації тощо).

ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ

1. Новий крайовий уряд Підкарпатської Русі видав чимало освітніх документів, які узаконюють вживання рідної мови в усіх сферах життя. Проте невизначеність, який саме варіант «рідної» мови, постійна полеміка між русинофілами, русофілами та українофілами призвела до посилення «чехізації» місцевого населення і влади.

Яким чином «мовна полеміка» вплинула на шкільне життя краю? Відповідь аргументуйте.

2. Період перебування Закарпаття у складі Угорщини в 1939-1944 рр. неоднозначно характеризується в науковій літературі. Проаналізуйте освітні здобутки та недоліки в організації освіти та шкільництва цього періоду. Відповідь аргументуйте.

Картка самостійної роботи 1

Розкрийте внесок у розвиток освіти та шкільництва Закарпаття:

	Педагогічні ідеї	Наукові праці
А.Волошин		
О.Маркуш		

Картка самостійної роботи 2

З огляду здійсненої Чехословацьким урядом освітньої реформи, розкрийте організаційно-педагогічні зміни в шкільництві Підкарпатської Русі:

Типи шкіл (за формою утримання)	Типи шкіл (за мовою навчання)	Органи управління освітою
1.	1.	
2.	2.	
...	...	

Картка самостійної роботи 3

Проаналізуйте особливості та основні напрями діяльності педагогічних товариств та їх друкованих органів періоду Підкарпатської Русі:

Назва педагогічного товариства	Періодичні видання	Особливості та напрями діяльності
1.	1.	
2.	2.	
...	...	

Педагогічне завдання 1

На основі аналізу «Учебных основ для руських школь Подкарпатської Русі» (1921 р.), (1923 р.), (1930р.) та підручників, які використовувались у закарпатських школах Чехословацького періоду, визначте особливості змісту початкової освіти за схемою: перелік навчальних предметів, зміст навчального предмету, інтенсивність вивчення. Які особливості змісту освіти Ви можете виокремити? Зробіть висновок щодо дотримання вимог гармонійного розвитку особистості молодшого школяра?

Педагогічне завдання 2

У процесі розгляду Теми 4 ми охопили три різні форми державного управління та підпорядкування закарпатських земель: Підкарпатська Русь (1919 – 1939 рр.), Карпатська Україна (1939 р.), Підкарпаття (1939 – 1944 рр.). Зважаючи на особливості соціально-економічних та суспільно-політичних змін, рівня культурного розвитку Закарпаття цих періодів, визначте особливості та тенденції розвитку освіти та шкільництва. Відповідь аргументуйте

Педагогічне завдання 3

Особливе значення у формуванні змісту початкової освіти мали праці відомого педагога А.Волошина, який дбав про відкриття нових шкіл європейського зразка, забезпечення їх навчальними і методичними посібниками. Йому належить авторство підручників «Педагогічна психологія» (1930; 1932), «Педагогіка і дидактика для учительських семінарій» (1923), «Педагогіка і дидактика» (1924; 1935), «Коротка історія педагогіки для учительських семінарій» (1921; 1931), «Про соціальне виховання» (1924), «Методика» (1932), «Методика народно-шкільного навчання» (1935) та ін.).

У чому прогресивність ідей А.Волошина? Які європейські освітні традиції він трансформував до вітчизняної педагогічної науки? Відповідь аргументуйте.

ТЕМА 5. Розвиток освіти Закарпаття радянського періоду. Діяльність шкіл, закладів професійної та вищої освіти

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПИСЬМОВОЇ РОБОТИ

1. Соціально-економічні та суспільно-політичні особливості інтеграції Закарпаття до Радянського Союзу.
2. Розвиток шкільництва на Закарпатті радянського періоду у 1944-1958 р.р. – етап приєднання Закарпаття до Радянської України.
3. Розвиток шкільництва на Закарпатті радянського періоду у 1958-1985 р.р. - етап радянського періоду.
4. Розвиток шкільництва на Закарпатті радянського періоду у 1985 -1991р.р. – етап становлення сучасної початкової школи в умовах перебудови радянського режиму

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. До яких організаційно-педагогічних змін у освіті та шкільництві призвела злука Закарпаття з Радянською Україною та перебудова системи освіти регіону за взірцем радянської школи: структура освіти, управління освітою, розширення мережі шкіл, терміни навчання тощо.
2. Особливості реформування змісту освіти: уніфікація (навчальні плани, підручники), ідеологізація (соціалізм, колективізм, непримиренність до буржуазної ідеології).
3. Розвиток професійної освіти Закарпаття.
4. Заснування Ужгородського державного університету.

ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ

1. Встановлення Радянської влади у Закарпатті призвело до низки реформ, пов'язаних з українізацією та русифікацією топонімів, прізвись, імен тощо. Демографія населення, незважаючи на кількісне зростання, за етнічними показниками мала тенденцію до скорочення основних груп національних меншин: русинів переважно адміністративним шляхом перейменовано в українців, а румунське населення - в молдаван,

німці зазнали репресій та виселення до Сибіру, суттєво скоротилася словацька громада. Мовна політика набула яскравих ознак «русифікації» внаслідок міграційних процесів, мовної асиміляції деяких національних меншин, надання російській мові статусу мови міжнаціонального спілкування. Яким чином результати радянської мовної політики вплинули на формування мережі шкіл із державною та національними мовами навчання, особливо початкових? Відповідь аргументуйте.

2. Радянським урядом велика увага приділялася ідейній роботі з учителями, особливо враховуючи ментальні та національні особливості Закарпаття. У зв'язку з цим, видані накази щодо організації навчально-виховної роботи в національних школах: «Про стан навчально-виховної роботи в школах УРСР з неросійською та неукраїнською мовою навчання» (1949), «Про заходи поліпшення навчально-виховної роботи в школах західних, Ізмаїльської, Чернівецької та Закарпатської областей» (1950), «Про стан навчально-виховної роботи в школах з неросійською та неукраїнською мовою навчання» (1950), які мали на меті впорядкування ідеологічної роботи національних шкіл. Які наслідки такої ідеологізації? Відповідь аргументуйте.

Картка самостійної роботи 1

Назвіть позитивні і негативні сторони освітніх реформ Радянського періоду в освіті та шкільництві Закарпаття:

Закони	+	-
Наказ «Про реформу системи освіти в Закарпатській Україні» № 63138 V/1945 від 20 липня 1945 р.		
Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР» (1958 р.)		

Закон УРСР «Про народну освіту» (1974 р.)		
Постанова Верховної Ради СРСР «Про основні напрями реформи загальноосвітньої та професійної школи» (1984 р.)		

Картка самостійної роботи 2

Складіть хронологічну таблицю реформування початкової освіти за етапами:

Етапи	Типи шкіл	Терміни навчання	Діяльність шкіл національних меншин	Перелік навчальних предметів	Наявність підручників
1944-1958 рр.					
1958-1985 рр.					
1985 - 1991 рр.					

Педагогічне завдання 1

На підставі аналізу статистичних даних щодо кількості шкіл, етнічного складу населення Закарпаття, зробіть висновки щодо забезпечення прав національних меншин на рідномовне навчання, а також щодо дотримання вимог навчання державною, для Української РСР – українською мовою навчання:

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ ЕТНІЧНОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ РАДЯНСЬКОГО ЗАКАРПАТТЯ (%)

Національність	1946 р.	1989 р.	Приріст
Українці	67,99	78,4	+10,41
Угорці	17,36	12,5	-4,86
Словаки	1,73	0,6	-1,13

Румуни	1,6	2,4	+0,8
Росіяни	1,57	4	+2,43
Євреї	0,9	0,2	-0,7
Німці	0,3	0,3	-

Джерела: [10], [47].

**СПІВВІДНОШЕННІ НАЦІОНАЛЬНОГО СКЛАДУ КРАЮ ТА
УЧНІВ, ЯКІ ЗДОБУВАЛИ ОСВІТУ РІДНОЮ МОВОЮ
у 1989 – 1990 навчальному році (%)**

Національність	Загальний % населення	% учнів, які навчалися рідною мовою	Відхилення
Росіяни	3,97	8,1	+4,13
Українці	78,41	81,12	+2,71
Угорці	12,5	8,43	- 4,07
Словаки	0,58	-	-0,58
Румуни	2,36	2,36	-

Джерело: [10].

Педагогічне завдання 2

На підставі аналізу навчальних планів початкової школи простежте зміни, які відбулися в змісті початкової освіти у різні етапи радянського періоду:

**НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ДЛЯ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ З
УКРАЇНСЬКОЮ (РОСІЙСЬКОЮ) МОВОЮ НАВЧАННЯ
(1945 – 1946 н.р.)**

Назва предметів	Кількість годин на тиждень			
	Класи			
	I	II	III	IV
Українська мова*	12	10	9-7	6
Російська мова**	-	3	5	5
Каліграфія	2	2	-	-
Арифметика	7	6	6	6-7
Природознавство	-	-	1	1-2
Географія	-	-	1	3-2

Історія	-	-	0-2	4-3
Військово-фізична підготовка	1	1	2	2
Малювання	1	1	0,5	0,5
Співи	1	1	0,5	0,5
Разом:	24	24	25	28

*У школах з російською мовою навчання – російська мова, російська література

** У школах з українською мовою навчання – українська мова, українська література.

Джерело: [47].

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ДЛЯ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ З УГОРСЬКОЮ (РУМУНСЬКОЮ) МОВОЮ НАВЧАННЯ (1945 – 1946 н.р.)

Назва предметів		Кількість годин на тиждень			
		Класи			
		I	II	III	IV
Рідна мова		12	7	6-4	3
Українська мова			3	4	4
Російська мова			3	4	4
Каліграфія		2	2		
Арифметика		7	6	6	6-7
Природознавство				1	1-2
Географія				1	3-2
Історія				0-2	3-2
Фізична підготовка		1	1	2	2
Малювання		1	1	0,5	0,5
Співи		1	1	0,5	0,5
Жіночі ручні та домашні роботи			2	2	2
Разом:	для хлопців	24	24	25	27
	для дівчат	24	26	27	29

Джерело: [47].

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ДЛЯ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ З УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ (1952 – 1953 н.р.)

Назва предметів		Кількість годин на тиждень			
		Класи			
		I	II	III	IV
Українська мова і література		13	10	11	6

Російська мова і література		3	5	5
Каліграфія	2	2		
Арифметика	6	6	5	6
Природознавство				1-2
Географія				2
Історія				3-2
Іноземна мова			2	2
Фізичне виховання		1	2	2
Малювання	1	1	1	1
Співи	1	1	1	1
Разом:	24	24	27	29

Джерело: [11].

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ДЛЯ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ (1957 – 1958 н.р.)

Назва предметів	Кількість годин на тиждень			
	Класи			
	I	II	III	IV
Українська мова і література	13	10	10	6
Російська мова і література		3	4	4
Арифметика	6	6	6	6
Природознавство				1-2
Географія				2
Історія				3-2
Фізичне виховання	2	2	2	2
Малювання	1	1	1	1
Співи	1	1	1	1
Праця і практичні заняття	1	1	1	2
Разом:	24	24	25	27

Джерело: [11].

Педагогічне завдання 3

Зважаючи на особливості соціально-економічних та суспільно-політичних змін, яких зазнало Закарпаття після його приєднання до Радянської України, визначте особливості та тенденції розвитку освіти та шкільництва. Відповідь аргументуйте.

ТЕМА 6. Освіта в Закарпатті періоду незалежної України. Реформування національної системи освіти

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПИСЬМОВОЇ РОБОТИ

1. Особливості соціально-економічного та суспільно-політичного життя Закарпаття в період здобуття Україною незалежності.
2. Стан шкільництва наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття в Закарпатті. Діяльність загальноосвітніх шкіл.
4. Особливості розвитку професійної освіти в Закарпатті.
5. Вищі навчальні заклади Закарпаття. Реформа вищої освіти (2016 р.)

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

5. Розкрийте наслідки соціально-економічних та суспільно-політичних трансформацій, які мали місце в означеному періоді, на розвиток освіти та шкільництва в Закарпатті.
6. Розкрийте сутність реформи початкової освіти в контексті Державних стандартів початкової загальної освіти 2000 р. та 2011 р.
7. Проаналізуйте діяльність національних шкіл у Закарпатті в контексті демократизації та гуманізації освітніх процесів.

ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ

1. Зміна освітніх стандартів у сфері початкової освіти зумовила необхідність у зміні галузевих стандартів підготовки фахівців. Обґрунтуйте свої міркування щодо змін, які необхідно реалізувати в сфері підготовки вчителів початкових шкіл..
2. Шляхами творчого використання прогресивних ідей та проаналізованого історичного досвіду початкової школи Закарпаття в сучасних умовах реформування національної системи освіти є – розширення мережі навчальних закладів, які забезпечують початкову загальну освіту (за типами, формами власності); доступ до створення початкових шкіл приватних осіб, місцевих громад та релігійних організацій з обов'язковою умовою дотримання освітніх стандартів; виокремлення

початкової школи як окремого самостійного ступеня з отриманням відповідних документів про його здобуття; перегляд термінів навчання в початковій школі; забезпечення права національних меншин та створення реальних умов для здобуття ними початкової освіти рідною мовою; вдосконалення системи підготовки вчителів початкових шкіл з національними мовами навчання та ін. Обґрунтуйте їх доцільність.

Картка самостійної роботи 1

Складіть таблицю щодо освітнього та мовного законодавства, що регулювало освітню справу Закарпаття різних періодів:

Період	Освітні закони	Мовні закони
Австро-Угорщина		
Чехословаччина		
Карпатська Україна		
Угорщина		
Радянська Україна		
Україна		

Картка самостійної роботи 2

Складіть таблицю організаційно-педагогічних особливостей становлення та розвитку початкової освіти Закарпаття в різні періоди:

Період	Типи шкіл	Терміни початкового навчання	Навчальні предмети	Особливості оцінювання	Персоналії
Австро-Угорщина					
Чехословаччина					
Карпатська Україна					
Угорщина					

Радянська Україна					
Україна					

Картка самостійної роботи 3

Проаналізуйте типи загальноосвітніх закладів, які функціонують в Закарпатській області:

Тип закладу	Специфіка	+	-
1.			
2.			
...			

Картка самостійної роботи 4

Складіть порівняльну таблицю Державних стандартів початкової загальної освіти 2000 р. та 2011 р.:

	Державний стандарт початкової загальної освіти	
	2000 р.	2011 р.
загальне		
відмінне		

Педагогічне завдання 1

На основі аналізу навчальних планів та програм початкових шкіл різних періодів (австро-угорського, чехословацького, угорського, радянського, незалежної України) напишіть наукове дослідження про: 1) забезпечення навчання державною мовою в контексті кожного періоду; 2) питання дотримання прав національних меншин Закарпаття на здобуття освіти рідною мовою.

Педагогічне завдання 2

Зважаючи на особливості соціально-економічних та суспільно-політичних змін, яких зазнало Закарпаття після здобуття Україною незалежності в 1991 р., визначте особливості та тенденції розвитку освіти та шкільництва. Відповідь аргументуйте.

ТЕМА 7. Формування професії вчителя в Мукачівському державному університеті: становлення, розвиток, сучасний стан

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПИСЬМОВОЇ РОБОТИ

1. Заснування та діяльність навчального закладу «Мукачівська мадярська королівська державна народошкільна семінарія» (1914).
2. Особливості підготовки вчителів початкових класів у Мукачівському педагогічному училищі (1945-2003 рр.).
3. Фахова підготовка вчителів початкових шкіл у Мукачівському гуманітарно-педагогічному інституті (2003-2008 рр.).
4. Діяльність Мукачівського державного університету в галузі підготовки вчителів початкової ланки освіти (2008 р.).

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Доведіть залежність підготовки вчителів від особливостей державно-територіального підпорядкування закарпатських земель у різні історичні періоди.
2. Провести аналіз змісту підготовки вчителів у Мукачівському державному університеті в різні історичні періоди.

ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ

1. На рівні кадрової професіоналізації сьогодні спостерігається суперечність між зростаючими вимогами до професійного рівня сучасного вчителя та неповнотою реалізації в його підготовці принципу інтеграції освітньої інноватики та історико-педагогічних надбань; між потребою у контекстно-компетентнісній підготовці вчителя початкової школи та необхідністю врахування її національно-регіонального компонента. Обґрунтуйте свої міркування з цього приводу.
2. Інтенсифікація глобалізаційних процесів, стрімкий розвиток інформаційного суспільства зумовили переосмислення значення освіти в цивілізаційному вимірі. Конкретизуйте, яка роль

учителя в сучасному світі, якими професійними компетентностями повинен бути озброєний сучасний випускник вищого педагогічного закладу.

Картка самостійної роботи 1

Складіть хронологічну таблицю становлення професії вчителя в Мукачівському державному університеті:

Рік	Дія	Особливості
1914 р.	створення Мукачівської мадярської королівської державної народошкільної семінарії	Відкрито 1 групу, угорська влада вбачає в підготовці вчителя зняряддя для проведення державної політики
...		

Картка самостійної роботи 2

Які особливості підготовки вчителів початкової школи Закарпаття характерні для періодів:

Період	Навчальні заклади	Специфіка
Австро-Угорщина		
Чехословаччина		
Угорщина		
Радянська Україна		
Україна		

Педагогічне завдання

На підставі інформації щодо особливостей становлення та розвитку професії вчителя початкових класів у Закарпатті в різні історичні періоди організувати пошукову роботу з вивчення архівних джерел, документів, фотоматеріалів, бібліотечних та музейних каталогів з метою створення альбому, музею (кімнати) історії становлення професії вчителя початкової школи

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України Л.В.Артемова. - К.: Либідь, 2006.
2. Галузинський Б.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія: Навч. посібник. – К.: Рад. школа, 1995. – 237 с.
3. Гомоннай В., Росул В.,Ходанич П. Педагогічна освіта на Закарпатті. – Ужгород: Гражда, 2003. – 112 с.
4. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX - XX ст.). – Ужгород: Закарпаття, 1992. – 286 с.
5. Гомоннай В.В. Нариси з розвитку педагогічної думки і школи на Закарпатті. – Ужгород: Б. в., 1990. – 135 с.
6. Гомоннай В.В. Народна освіта Радянського Закарпаття. – К.-Ужгород: Радянська школа, 1988. – 168 с.
7. Державний стандарт початкової загальної освіти (2011).
8. Ігнат А. Світло жовтня. Розповідь про загальноосвітню школу в Закарпатті. – Ужгород: Закарпатське обласне видавництво, 1957. – 56 с.
9. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / За ред. Кременя В.Г. - К.:Знання, 2005.
10. Закарпаття 1919 – 2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець; [Редколег.: Ю. Остапець, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М. Токар, С. Черничко; Відповід. за вип. М. Токар]/–Ужгород:Поліграфцентр «Ліра»,2010.–720с.
11. Зайченко І.В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга II. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Іван Васильович Зайченко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 1032 с.
12. Кляп М.І. Педагогічна та культурно-освітня діяльність Августина Волошина в міжвоєнний період (1919 – 1939).– Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2001. – 152 с.
13. Микитась В.Л. О.В.Духнович. Літературно-критичний нарис. – Ужгород: Закарпат. обл. вид-во, 1959. – 101 с.

14. Нариси історії Закарпаття. Том I. (з найдавніших часів до 1918 року) /Відп. ред. проф. І Гранчак. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ Закарпатоблуправління по пресі, 1993. – 436 с.
15. Нариси історії Закарпаття. Том II. /Відп. ред. проф. І Гранчак. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ Закарпатоблуправління по пресі, 1995. – 669 с.
16. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.): Нариси /Редкол.: М.Д.Ярмаченко (відп. редактор) та ін. – К.: Рад. шк., 1991. – 384 с.
17. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.
18. Сірополко С. Історія освіти на Україні. – К., 1991.
19. Українська педагогіка в персоналіях. XX століття: Реком. МОНУ. Навч. пос. для студ. ВНЗ/ За ред. Сухомлинської О.В. - К.:Либідь, 2005.
20. Фізеші О.Й. Виховна спрямованість змісту букварів в українських школах Закарпаття (друга половина XIX – кінець XX століття): монографія / О. Й. Фізеші. – Херсон: Айлант, 2008. – 208 с.
21. Фізеші О.Й. Виховний зміст україномовних букварів у поліетнічному середовищі Закарпаття (друга половина XIX – початок XX століття) / О. Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2008.–Вип.12–13.–С. 67–68.
22. Фізеші О.Й. Виховні традиції в змісті українських букварів початку XX століття / О. Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2011.–Вип. 20.–С. 160–163.
23. Фізеші О.Й. Генеза становлення гендерного виховання: зарубіжний та вітчизняний досвід / О. Й. Фізеші, В. В. Бунча // Науковий вісник МДУ. – 2009. – №7(2). – С. 74-84.

24. Фізеші О.Й. До питання педагогічної кваліфікації вчителів початкових шкіл в умовах переходу на рідномовне навчання (Чехословацький період, 1919 – 1939) / О. Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2015. – Вип. 34. – 225 с. – С. 197 – 200.
25. Фізеші О.Й. До питання про навчання рідною мовою в початкових школах Закарпаття у 1939-1944 рр. / О.Й. Фізеші // Історико-педагогічний альманах: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини [ред. кол.: Сухомлинська О.В. (гол. ред.) та ін.]. - Умань, 2015. – Випуск 2. – С. 28 – 32.
26. Фізеші О.Й. До проблеми формування професійної ідентичності майбутнього вчителя в умовах ринкової системи в освіті / О. Й. Фізеші, М. М. Марусинець // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання фахівців на міжнародному ринку вищої освіти: науковий вісник Закарпатського державного університету. Спеціальний випуск / Упорядкування К. Мовчан. – Ужгород: Ліра, 2007. – С. 62 – 68.
27. Фізеші О.Й. Закарпатоукраїнські педагоги другої пол. ХІХ – поч. ХХ ст. про роль початкової школи у забезпеченні духовного і фізичного розвитку особистості / О. Й. Фізеші // Матеріали V Міжнародних та ХІХ Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: здоров'я через освіту» 11 – 12 жовтня 2012 р., м. Донецьк. – Донецьк, 2012. – Т.3. – 164 с. – С. 69 – 73.
28. Фізеші О.Й. Інноваційні ідеї О.В.Духновича щодо розвитку початкової освіти у період перебування закарпатоукраїнських земель під владою Австро-Угорщини / О. Й. Фізеші // Педагогічний альманах. Збірник наукових праць. – Херсон, 2011. – № 12, ч. 3. – С. 125 –129.
29. Фізеші О.Й. Інформатизація освіти в системі підготовки вчителя початкових класів / О. Й. Фізеші // Наукові записки

- Ніжинського державного університету. Серія: Психолого-педагогічні науки, 2008. – Вип. 3. – С. 34 – 36.
30. Фізеші О.Й. Історико-педагогічне дослідження розвитку початкової школи на Закарпатті другої половини XIX – початку XXI століття: основні підходи / О. Й. Фізеші // Педагогічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький: ХГПА, 2013. – Вип. 15. – 799 с. – С. 715 – 719.
  31. Фізеші О.Й. Методичні аспекти реалізації змісту початкової освіти у педагогічній творчості А.Волошина / О. Й. Фізеші // Закарпатські Волошинські читання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Ужгород, 25 – 30 березня 2013 р.) / Наук. ред. І.В. Козубовська, В.В. Левкулич, В.І. Староста, І.О. Стряпко. – Ужгород: Вид-тво ФОП Бреза А.Е., 2013. – 112 с. – С. 52–54.
  32. Фізеші О.Й. Методичні матеріали для забезпечення самостійної та індивідуальної роботи студентів з дисципліни «Розвиток освіти регіону (на прикладі Закарпаття)» / О. Й. Фізеші. – Мукачево: МДУ, 2015. – 20 с.
  33. Фізеші О.Й. Модернізація професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів / О. Й. Фізеші // Матеріали освітньо-просвітницького семінару для педагогів «Освіта про європейські цінності» (Кошице – Словаччина, 17 – 18 листопада 2011 р.) / За ред. С. Стрюкова. – Мукачево: Центр Європейської Інтеграції та Транскордонного Співробітництва, 2013. – 172 с. – С. 133–138.
  34. Фізеші О.Й. Навчально-методичний методичний комплекс дисципліни «Розвиток освіти регіону (на прикладі Закарпаття)» / О. Й. Фізеші. – Мукачево: МДУ, 2015. – 93 с.
  35. Фізеші О.Й. Навчально-методичні матеріали з курсу «Педагогіка» (розділ «Основи педагогіки») для студентів педагогічних спеціальностей / О. Й. Фізеші. – Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2008. – 64 с.
  36. Фізеші О.Й. Навчально-методичні матеріали з курсу «Педагогіка» (розділ «Дидактика») для студентів

- педагогічних спеціальностей / О. Й. Фізеші. – Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2008. – 96 с.
37. Фізеші О.Й. Навчально-методичні матеріали з курсу «Педагогіка» (розділ «Теорія виховання») для студентів педагогічних спеціальностей / О. Й. Фізеші. – Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2008. – 80 с.
38. Фізеші О.Й. О.Духнович про вчителя початкової школи / О. Й. Фізеші // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Сер. 16: «Творча особистість учителя: проблеми теорії та практики».–2012.–Вип. 18 (28).–С.52–56.
39. Фізеші О.Й. Освітні здобутки системи початкової освіти Закарпаття в Чехословацький період (1919 – 1938 рр.) / О. Й. Фізеші // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – № 20 (231), жовтень, 2011. – Частина IV. – С. 69 – 78.
40. Фізеші О.Й. Основні тенденції розвитку початкової школи на Закарпатті у перше десятиліття його приєднання до Радянської України / О. Й. Фізеші, Л. Й. Андрейчук // Вісник Прикарпатського національного університету імені В.Стефаника. Серія: Педагогіка. – 2012. – Вип. XLIII – XLIV. – С. 14 – 18.
41. Фізеші О.Й. Особливості виховного змісту букварів Галичини та Буковини (перша половина ХХ століття) / О.Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2006. – Вип. 10. – С. 126 – 127.
42. Фізеші О.Й. Особливості змісту початкової освіти в закарпатоукраїнських школах Чехословацького періоду (1919 – 1938 рр.) / О. Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2011.– Вип. 23. – С. 193 –195.
43. Фізеші О.Й. Особливості підготовки вчителя початкової школи в Закарпатті (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) / О. Й. Фізеші // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного

- педагогічного університету імені Павла Тичини [ред. кол.: Пащенко Д. І. (гол. ред.) та ін.]. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2015. – Випуск 11. – 236 с. – С. 156 – 164.
44. Фізеші О.Й. Педагогіка: Основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання: навчальний посібник (рекомендовано МОН України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (Лист №1/11-16301 від 28.10.2013 р.)) / О. Й. Фізеші. – К: Кондор-Видавництво, 2014. – 390 с.
45. Фізеші О.Й. Питання періодизації розвитку початкової школи на Закарпатті в контексті системних освітніх трансформацій / О. Й. Фізеші // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – Сер. 16: «Творча особистість учителя: проблеми теорії та практики». – Київ, 2013. – Вип. 21 (31). – С.82-86.
46. Фізеші О.Й. Порівняльний аналіз змісту сучасних українських букварів та букварів радянського періоду / О. Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2009. – Вип. 16 – 17. – С. 193 – 196.
47. Фізеші О.Й. Початкова школа на Закарпатті (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.): монографія / О.Й. Фізеші. – Ужгород: МДУ, 2015. – 528 с.
48. Фізеші О.Й. Початкова школа на Закарпатті у системних освітніх трансформаціях 20-их – 30-их рр. ХХ століття / О. Й. Фізеші // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Науковий збірник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2012. – Вип. 42. – Частина 1. – С. 321 – 328.
49. Фізеші О.Й. Початкова школа як система: історіографія поняття / О. Й. Фізеші // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 67. – Херсон: ХДУ, 2015. – 496 с. – С. 47 – 53.
50. Фізеші О.Й. Проблема соціалізації особистості молодшого школяра в педагогічній творчості О.Духновича та

- А.Волошина / О. Й. Фізеші // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 2007. – Вип.8.– С.33 – 35.
51. Фізеші О.Й. Розвиток освіти в Закарпатті: Курс лекцій для студентів спеціальності 8.01010201 «Початкова освіта» / О. Й. Фізеші. – Мукачево: МДУ, 2012. – 72 с.
52. Фізеші О.Й. Розвиток початкових шкіл Закарпаття в контексті освітніх законів Австро-Угорщини / О. Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2014. – Вип. 34. – 225 с. – С. 197 – 200.
53. Фізеші О.Й. Розвиток початкової освіти у період перебування закарпатоукраїнських земель під владою Австро-Угорщини (1847 – 1919 рр.) / О. Й. Фізеші // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: Зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 23. – С. 496-502.
54. Фізеші О.Й. Суспільно-політичні умови розвитку початкової школи на Закарпатті у другій половині XIX століття / О. Й. Фізеші // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини [ред. кол.: Побірченко (гол.ред.) та ін.]. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2013. – Випуск 7.– С. 307 – 313.
55. Фізеші О.Й. Тенденції розвитку початкової школи у Закарпатті (1939 – 1944 рр.) / О.Й. Фізеші // Педагогічні науки: Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка [ред. кол.: Степаненко М.І. (гол.ред.) та ін.]. Вип. 64 – Полтава, 2015. – Вип. 3. – С. 110 – 116.
56. Фізеші О.Й. Трудове виховання в змісті закарпатоукраїнських букварів (друга половина XIX – початок XX століття) / О. Й. Фізеші // Молодь і ринок.

Щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2009. – №6. – С. 80 – 83.

57. Фізеші О.Й. Формування здорового способу життя молодших школярів у педагогічній спадщині О. В. Духновича / О. Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2007. – Вип. 11. – С. 153 – 155.
58. Химинець В.В., Стрічик П.П., Качур Б.М., Талапканич М.І. Освіта Закарпаття Монографія.–Ужгород: «Карпати»; Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2009.–464с.
59. Fizeshi O. Development of elementary school in Transcarpathia in the system educational transformations: sources of research on the history of pedagogy / Oktaviia Fizeshi // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences, «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. № 9 – 10. – Vienna, 2014. – P. 128 – 134.
60. Физеши О.И. Система образования в Закарпатье: шаги истории / О. И. Физеши // Социология образования / Издательство Современного гуманитарного университета, Россия. – 2013. – Том 5. – С. 81 – 93.
61. Fizeshi O. Education in elementary schools in Transcarpathia (Czechoslovakian period) / Oktaviia Fizeshi // Practice and Theory in Systems of Education / Pedagogical Journal of Association of Educational Sciences . Volume 9. – Number 3. – Komárno, Slovakia, 2014. – P. 295 – 302.
62. Fizeshi O. Reforming the elementary school in Transcarpathia in the second half of the XIX-th century / Oktaviia Fizeshi // Some Current Issues in Pedagogy / Edited by János Tibor KARLOVITZ. – Komárno, Slovakia, 2014. – P. 109 – 119.
63. Fizeshi O.J. Features of activity primary school of Transcarpathia in the 1939 – 1944 yy. / Oktaviia Fizeshi // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – III (32). – Issue: 63. – Budapest, 2015. – P. 27 – 32.

Навчально-методичне видання

О.Й.Фізеші

ПОЧАТКОВА ШКОЛА ЗАКАРПАТТЯ:
матеріали тьюторських завдань для самоосвітньої
діяльності студентів освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 013 Початкова освіта

Методичні рекомендації

Тираж 30 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26